

NEKAJ ZNAČILNOSTI ZEMLJIŠKOPOSESTNE IN ZAPOSLOTVENE POVEZANOSTI MED REPUBLIKAMA SLOVENIJO IN HRVATSKO V OBMEJNIH OBMOČJIH SEVEROVZHODNE SLOVENIJE

Borut Belec *

Uvod

Z osamosvojitvijo Slovenije in nastankom državne meje med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvatsko v letu 1991 so se odprli mnogi obmejni problemi, saj je nova funkcija meje omejila ali pretrgala gospodarske tokove tamkajšnjega prebivalstva. Nekdanja republiška meja med Slovenijo in Hrvatsko v okviru Jugoslavije je v bistvu pomenila le administrativno ločnico in bi jo lahko označili kot povsem "odprto" mejo. Nova državna meja pa bistveno posega zlasti v zemljiškoposestne razmere, blagovne tokove, v zaposlovanje obmejnega prebivalstva in z njim povezane migracije, urejanje prometa ipd., to pa zahteva oblikovanje povsem drugačnega obmejnega režima. Od stopnje povezanosti je odvisen tudi socioekonomski razvoj mejnih območij (Maier 1983, Olas 1976, Schultes-Becker 1990).

V prispevku so obravnavana mejna območja severovzhodne Slovenije, katerih naravne in družbenogeografske značilnosti se kljub nekaterim skupnim potezam, med katerimi je tudi gospodarska nerazvitost, močno

* Dr., red. prof., Oddelek za geografijo, Pedagoška fakulteta, Univerza v Mariboru, Koroška c. 160, 62000 Maribor, SLO

razlikujejo. Razreševanje obmejne problematike je zato v veliki meri odvisno od narave mejnega območja. Ob dosedanjih treh tipih slovenskih obmejnih območij na italijanski, avstrijski in madžarski državni meji (Klemenčič 1987) razlikujemo po letu 1991 še četrtega - ob hrvaški državni meji. Zajema pas med madžarsko-slovensko-hrvatsko tromejo na izlivu Krke v Muro jugovzhodno od Lendave in Piranskim zalivom ter ga sestavlja nekaj značilnih obmejnih podtipov.

Čeprav so problemi obmejnega prebivalstva ob novi državni meji sila pestri, se v sestavku omejujem le na značilnosti zemljiške posesti in zaposlovanja prebivalstva iz Hrvaške, saj so nam bili na voljo le podatki geodetskih in davčnih uprav slovenskih obmejnih občin in podjetij.

Opredeclitev obmejnih območij

Prispevek se omejuje na obmejna območja občin Lendava, Ljutomer, Ormož, Ptuj in Šmarje pri Jelšah, ki sodijo po vseh geografskih značilnostih v subpanonski svet severovzhodne Slovenije. Sestavljajo jih terciarna gričevja Lendavskih in Ljutomersko-ormoških goric, Vzhodnih Halož in Posotelja, ki jih prekinjajo Mura, Drava in Sotla s pritoki. Po njih poteka zvečine tudi državna meja, in sicer od tromeje jugovzhodno od Lendave po Muri do Gibine, po Presiškem potoku, Šantavcu in Trnavi do Središča ob Dravi, po Dravi do Ormoža ter po Sotli. Razvodna slemena predstavljajo mejo le v Medmurskih goricah med Gibino in Stročjo vasjo ter v Vzhodnih Haložah med Zavrčem in Žetalami. Na Hrvaško mejijo tako Dolinsko, Slovensko Medmurje, Vzhodne Ljutomersko-ormoške gorice z Ormoško dobravo in Središkim poljem, Vzhodne Haloze in Obsotelje. Onstran meje prehajajo navedene regionalne enote v Hrvaško Medmurje, Varaždinsko ravnino in Hrvaško Zagorje.

Ugodne reliefne, podnebne in pedološke razmere so omogočile razvoj različnih kmetijskih panog, v ravninskem svetu zlasti poljedelstva in živinoreje, v gričevnatem vinogradništva in sadjarstva. Nekatera območja še v znatni meri prekriva gozd.

Poselitev obmejnih območij je razmeroma gosta, zlasti v ravninskem svetu, čeprav je prebivalstvo v obdobju po drugi svetovni vojni v glavnem nazadovalo ali stagniralo. To so pretežno manj razvita in demografsko ogrožena območja s pomanjkanjem delovnih mest v neagrarnih dejavnostih in z različnimi oblikami migracij. Šibka zemljiškoposestna struktura in ponekod visoka stopnja podružbljenosti zemlje, npr. v Jeruzalemskih gorica in Vzhodnih Halozah, je namreč zahtevala zaposlitev v bližnjih centralnih krajih, v bolj oddaljenih regionalnih središčih ali v tujini.

Zemljiška posest

Z nastankom državne meje je postala zemljiška posest ob nekdanji republiški meji dejansko dvolastniška. Njeno prepletenost lahko ugotovljamo že v 19. stol. na osnovi prvih katastrskih podatkov, povečevala pa se je zlasti v novejši dobi, tako tudi po drugi svetovni vojni, ko so se mnoga naselja ob slovensko-hrvaški meji v Sloveniji demografsko praznila. Kmečko prebivalstvo iz hrvaških obmejnih naselij je kupovalo zemljišča odseljenih, hkrati pa obdržalo svojo posest na Hrvaškem. Mešani zakoni so ta proces še stopnjevali. Posebej opazen je ta pojav v obmejnih območjih Ljutomersko-ormoških gor, Ormoške dobrave in Središkega polja.

Slovensko Medmurje kaže zaradi drugačnega zgodovinskega razvoja nekatere specifične poteze (Belec 1968). Do konca prve svetovne vojne je namreč to območje kot del zalske županije pripadalo ogrskemu delu takratne monarhije (z izjemo obdobja 1848-1864, ko je bilo pridruženo Hrvaški), zato je bil tudi družbenogeografski razvoj podoben tistemu v Prekmurju (Krajevni leksikon Dravske banovine 1937, Krajevni leksikon Slovenije 1980). Odtod značilna gosta naseljenost, velika zemljiška razdrobljenost, močno trajno in začasno izseljevanje v tujino ipd. Gravitacijska povezanost te obmejne pokrajine z živahno se razvijajočim zaposlitvenim območjem Ljutomera je zato zelo tesna. Intenzivne so dnevne migracije ne le iz Slovenskega, temveč tudi Hrvaškega Medmurja, npr. iz območja Štrigove, ki je od leta 1931 do druge svetovne vojne pripadalo Dravski banovini, po letu 1945 pa ponovno Hrvaški. Delež tamkajšnjih

posestnikov zemljišč v Slovenskem Medmurju je precejšen, mnogi, ki so se preselili v Slovenijo, pa so ostali lastniki na Hrvaškem, zlasti vinogradov.

Posebno je zaradi podobnega zgodovinskega razvoja tudi območje Lendavskih goric z lendavskim Dolinskim, kamor je po zemljiški posesti močno poseglo prebivalstvo iz ravninskega dela Hrvaškega Medmurja (Bračič 1988).

Delež, sestava in razširjenost zemljiške posesti lastnikov iz Hrvaške so razvidni iz tabel 1 in 2.

Tab. 1: Zemljiška posest lastnikov iz Republike Hrvaške v obmejnih občinah severovzhodne Slovenije leta 1992

Občina	Zemljiške kategorije v ha										% obč. p.	Na pos. v ha
	Št. pos.	Skupaj	Njive	Sad.	Vin.	Trav.	Paš.	Goz.	Neob.			
Lendava	2963	805	360	5	104	228	46	18	43	3.14	0.27	
Ljutomer	341	94	41	6	1	15	0	25	6	0.52	0.27	
Ormož	609	334	97	8	19	45	6	158	1	1.57	0.55	
Ptuj	710	326	24	8	10	107	53	117	7	0.50	0.46	
Šmarje J.	337	138	17	1	5	50	6	55	4	0.34	0.41	
Skupaj	4960	1967	539	28	139	445	111	374	61	1.07	0.34	
%		100	32	2	8	26	7	22	3			

V občini Lendava je med vsemi obravnavanimi občinami hrvaška posest najmočnejša, saj ima 2963 lastnikov 805 ha zemlje ali 3.14% občinske površine. Na posestnika odpade 0.27 ha. Zvečine so to njive (360 ha), travniki (228 ha) in vinogradi (104 ha). Sadovnjakov je 5 ha, pašnikov 46 ha in gozdov 19 ha. V k.o. Petišovci znaša delež njihove posesti 12,1%, v k.o. Pince celo 31.7% površine. Na obe k.o. odpade kar 2146 ali 72% vseh hrvaških lastnikov v občini s 703 ha ali 87% njihove posesti. V k.o. Pince imajo 316 ha njiv, 143 ha travnikov in 82 ha vinogradov, precej vinogradov pa tudi v k.o. Dolina (19 ha) in Čentiba (7 ha).

Tudi katastrski podatki iz leta 1984 potrjujejo močno koncentracijo vino-

gradniške posesti hrvaških lastnikov iz Medmurja v Pincovskih in Dolinskih gorinah ter izjemno parcelno razdrobljenost s poprečno velikostjo vinogradniške parcele okoli 15 a (Bračič 1988). Isti avtor navaja, da je iz Medmurja 630 lastnikov vinogradov.

Posest lastnikov iz lendavske občine v Hrvaškem Medmurju je prav tako izredno močna.

V občini Ljutomer ima 341 lastnikov iz Hrvatske 94 ha zemlje, tj. 0,52% občinske površine z 0,27 ha na posestnika. Prevladujejo njive (41 ha) in gozdovi (25 ha). Najmočnejša je njihova posest v Slovenskem Medmurju, in to v k.o. Veščica (8,2%), Razkrižje (6,7%), Gibina (5,6%) in Globoka (4%). V navedenih k.o. je 262 ali 76% vseh hrvaških lastnikov s 60 ha ali 63% njihove posesti v občini. Kar 125 ali 37% jih je iz k.o. Banfi, 26 iz Zagreba, 21 iz k.o. Robadje itd.

Lastniki iz občine Ljutomer imajo na Hrvaškem 275 ha zemlje, pogosto vinograde, največ v obmejnih k.o. Štrigova in Robadje. Od 310 zemljiških davčnih zavezancev jih je 198 iz Slovenskega Medmurja (130 ha), Ljutomera 46 (31 ha), Stročje vasi 15 (13 ha) in Pristave 11 (9 ha).

V občini Ormož ima 609 lastnikov iz Hrvatske 334 ha zemlje, tj. 1,57% občinske površine ali 0,55 ha na posestnika. Tudi tu prevladujejo njive (97 ha) in gozdovi (158 ha), travnikov je 45 ha, vinogradov 19 ha in sadovnjakov 8 ha. Najštevilnejši so v k.o. Središče, kjer ima 241 posestnikov 139 ha zemlje, 57 ha njiv in 67 ha gozdov ali 12,1% površine k.o. Sledijo k.o. Trgovišče z 62 posestniki, 18 ha in 3%, Vodranci s 57 posestniki, 44 ha in 8%, Gomila s 27 posestniki, 14 ha in 6,9%, Jastrebcji s 27 posestniki, 7 ha in 4% ter Obrež s 25 posestniki, 19 ha in 2,3% posesti v k.o. Vinorodna posest je zastopana zlasti v k.o. Gomila. V omenjenih k.o. je 349 ali 72% vseh hrvaških lastnikov z 201 ha ali 60% zemlje. Največ so iz Trnovca, Belice, Gornjega Hraščana, Čakovca, Zagreba, Macinca, Lovrečana, Nedelišća in Varaždina. Samo iz teh naselij jih je 346.

Zemljiških davčnih zavezancev iz občine Ormož je na Hrvaškem 172, največ v k.o. Družbinec, Sv. Urban, Stanetinec, Robadje in Križovljan.

V občini Ptuj ima 710 zemljiških posestnikov iz Hrvatske 326 ha zemlje, to predstavlja povprečno 0.46 ha na lastnika in 0.5 % občinske površine. Prevladujejo gozdovi (117 ha) in travniki (108 ha), pašnikov je 53 ha, njiv 24 ha, vinogradov 10 ha in sadovnjakov 8 ha. Delež njihove posesti je posebno visok v k.o. Drenovec (26.6%), v k.o. Mali Okič, Goričak, Pestike, Zakl, Meje, Korenjak, Velika Varnica in Cirkulane pa se giblje med 6 in 10%. Največ zemlje (38 ha) imajo k.o. Velika Varnica, od tega 21 ha gozda. V navedenih k.o. je 298 ali 42% vseh hrvaških lastnikov s 153 ha ali 47% zemlje. Najpogostejši so iz naselij Dubrava, Nadkrižovljan, Gornja Voča, Donja in Gornja Višnjica, Babinec in Trakoščan, skupaj 88.

Tab. 2.: Število katastrskih občin z deležem površin zemljiških lastnikov iz Republike Hrvatske v obmejnih občinah severovzhodne Slovenije leta 1992

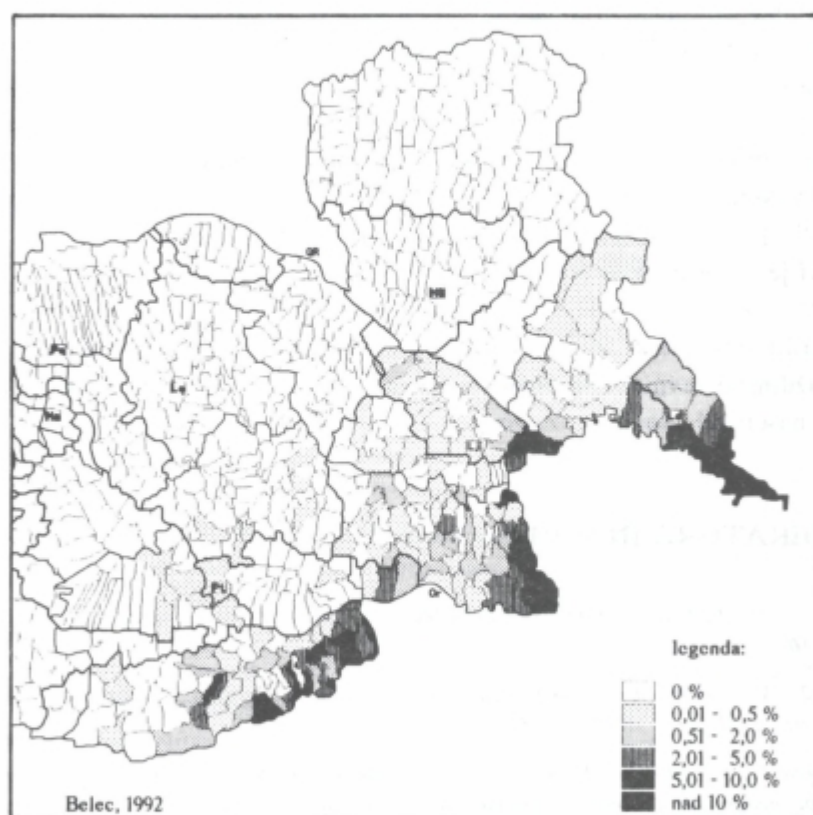
Delež površin po k. o. v %	Število k. o. v občinah					Skupaj	%
	Lendava	Ljutomer	Ormož	Ptuj	Šmarje p. J.		
do 0.50	13	23	22	24	14	96	51.6
0.51- 1.00	2	4	6	6	5	23	12.4
1.01- 2.00	4	1	6	6	5	22	11.8
2.01- 5.00	2	1	6	10	6	25	13.4
5.01-10.00	0	4	2	10	0	16	8.6
nad 10.01	2	0	1	1	0	4	2.2
Skupaj	23	33	43	57	30	186	100.0

V občini Šmarje pri Jelšah je 337 zemljiških posestnikov iz Hrvatske s 138 ha zemlje ali 0.41 ha na posestnika in 0.34% občinske površine. Od tega je gozdov 54 ha, travnikov 50 ha, njiv 17 ha, pašnikov 6 ha, vinogradov 5 ha in 1 ha sadovnjakov. Posebno številni so v k.o. Podčetrtek (42) s 15 ha zemlje, od tega je 13 ha travnikov, Kunšperk (42) s 27 ha, od tega je 21 ha gozda, Vonarje (37) z 12 ha zemlje in Rjavica (33) z 9 ha. V teh k.o. je 154 ali 45% vseh hrvaških posestnikov s 63 ha in 45% zemlje. Največ vinogradov imajo v k.o. Verače.

Iz občine ima na Hrvaškem 113 zemljiških davčnih zavezancev prek 90 ha zemlje.

Razširjenost zemljiške posesti lastnikov iz Hrvatske v obmejnih občinah severovzhodne Slovenije je razvidna tudi iz kartografskega prikaza po katastrskih občinah, ki pa ne zajema občine Šmarje pri Jelšah.

DELEŽ POSESTI ZEMLJIŠKIH LASTNIKOV IZ REPUBLIKE HRVATSKE V OBMEJNIH OBČINAH SV SLOVENIJE LETA 1992 PO KATASTERSKIH OBČINAH
THE SHARE OF LANDOWNERSHIP BY RESIDENTS OF THE REPUBLIC OF CROATIA IN THE BORDERING COUNTIES OF THE N.E. PART OF SLOVENIA IN THE YEAR 1992

Zaposlovanje

Razvoj neagrarnih dejavnosti, zlasti v naših obmejnih občinskih središčih, je po drugi svetovni vojni močno pritegnil hrvaško prebivalstvo. Zaposlitev je našlo v Lendavi, Ljutomeru, Rogatcu, Rogaški Slatini, Podčetrtku in nekaterih drugih krajih. Slovenci so se na Hrvaškem le izjemoma zapo-

slili, tako npr. iz območja Rogatca v sosednji Straži.

Najmočnejši zaposlitveni tok iz Hrvatske ugotavljamo v občini Lendava, kjer je zaposlenih 689 oseb, največ v podjetjih Nafta Lendava (224, 21% zaposlenih), Gradbenik (176, 50%), Elektromaterial (54, 19%), Gidos (50, 34%), Mura (35, 11%) in Integral (28, 17%).

V občino Ljutomer prihaja dnevno na delo iz Hrvatske 332 oseb. Največ jih dela v podjetjih Mura (103, 15%), Imgrad (64, 20%), PGP (45, 27%) in Tehnostroj (30, 17%).

Tudi v ormoških podjetjih je zaposlenih precej hrvaških delavcev (126), tako v Merkator-Ogradu (36, 28%), Tovarni sladkorja (31, 8%), Optiplastu (18, 8%), Plastdispenserju (15, 10%) ipd. V Drogi-Gosad v Središču ob Dravi je zaposlenih 30 (18%).

Zaposlitveni tokovi imajo svoj izvor v naseljih Hrvatskega Medmurja in Varaždinske ravnine, na območju Rogatca, Rogaške Slatine in Podčetrtka pa v naseljih Hrvatskega Zagorja.

LITERATURA IN VIRI

Belec, B. (1968) Ljutomersko-ormoške gorice. Agrarna geografija. Maribor, str. 10.

Bračič, V. (1988) Lendavske gorice. Geografska monografija. Geografski zbornik XXVIII. Ljubljana, str. 35-36, 55.

Klemenčič, V. (1987) Državna meja na območju SR Slovenije in obmejna območja kot geografski fenomen. Journal of Ethnic Studies. Treatises and Documents. Institut for Ethnic Studies Ljubljana. Ljubljana, str. 16.

Maier, J. (1983) Grenzen und Raumsforschung - eine Problemskizze. Arbeitsmaterialien zur Raumordnung und Raumplanung. Heft 23. Einfluss auf Raumstrukturen und Verhaltensmuster (I. Teil - Grenzen in Europa). Bayreuth, str. 9-19.

Krajevni leksikon Dravske banovine (1937). Ljubljana, str. 1-2, 389).

Krajevni leksikon Slovenije IV (1980). Ljubljana, str. 147.

Olas, L. (1976) Dvolastništvo – dejavnik v razvoju Prekmurja kot obmejne regije. Geografski vestnik XLVIII. Ljubljana, str. 151–155.

Podatki geodetskih in davčnih uprav občin Lendava, Ljutomer, Ormož, Ptuj in Šmarje pri Jelšah ter podjetij (stanje 1992).

Schultes-Becker, I. (1990) Auswirkungen einer "partiell offenen" Grenze auf das Verhalten der Bevoelkerung – das Beispiel der Gemeinde Lichtenberg und Schirnding in Oberfranken. Arbeitsmaterialien zur Raumordnung und Raumplanung, Heft 26. Staatsgrenzen und ihr Einfluss auf Raumstrukturen und Verhaltensmuster II – Von geschlossenen zu offenen Grenzen. Bayreuth, str. 83– 88,96).

SOME CHARACTERISTIC FEATURES OF THE CONNECTIONS BETWEEN THE STATES OF SLOVENIA AND CROATIA REGARDING LANDED PROPERTY AND EMPLOYMENT IN THE BORDER REGIONS OF NORTH-EASTERN SLOVENIA

SUMMARY

The border between the Republics of Slovenia and Croatia which existed in the framework of Yugoslavia up till now and which in 1991 became the boundary between the States of Slovenia and Croatia, due to its openness resulted in the borderlands being closely connected with each other. This holds true particularly in the cases of landed property and employment. The analysis of the relationships as regards landed property in five communities bordering on Croatia in the northeastern part of Slovenia shows that the property of Croatian landholders is relatively strong in this border area. It emerged and developed in the juncture of various natural-geographical elements, particularly in those places where the hilly lands meet with the valleys and plains, thus providing perfect conditions for the utilizing of the soil in various ways. In the period following World War II the purchase of land was connected also with the depopulation and the deagrarization of the Slovene countryside, with the immigrating of Croatian inhabitants, mixed marriages etc. In the valleys and plains most attention was being paid to the fields and grasslands, while in the hilly lands vineyards and forests were the main concern.

In the five Slovene communes along the Croatian frontier 4960 landowners from Croatia have been recorded, with 1697 ha of land, or 1.07% of the whole territory, of which 31.8% consisted of fields, 1.6% of orchards, 8.2% of vineyards and 26.2% of meadows, 6.6% of

pastures, 22.0% of forests and 3.6% of barren ground. The average of property on a landowner amounts up to 0.34 ha of land.

The Croatian landed property occurs in 186 cadastral communities (c.c), 23 of which are situated in the Lendava Commune, 33 in the Ljutomer Commune, 43 in the Ormož Commune, 57 in the Ptuj Commune and 30 in the commune of Šmarje pri Jelšah. In the more narrow border zone their land stretches only in the Šmarje district; in the communes of Ptuj and Ormož it comprises the larger portion of their territories, while in the Ptuj Commune it consists mainly of Eastern Haloze, and in the Lendava region it comprises the Eastern Lendava Gorice with the near Dolinsko.

In some cadastral communities the portion of Croatian land tends to be very large. In 4 c.c. it exceeds 10% of the land, in 16 c.c. it amounts up to 5-10%, in 25 c.c. from 2 to 5%, in 22 c.c. from 1 to 2% and in 23 c.c. from 0.5 to 1%. In 96 c.c. it is lower than 0.5%.

Data on Slovene landed property in Croatia were only partly accessible. Thus, 310 tax-paying landowners from the Ljutomer Commune, particularly from the Slovene "Medmurje" (the land between the Mura and Drava rivers), possess 275 ha of land there. The mutual mixing of estates, which is particularly strong in Medmurje and the Lendava Commune, came as consequence of severe dissolving of this land into small parts, which was characteristic of the Hungarian part of the former Austro-Hungarian state.

Much more one-sided than in the structure of the landed property are the links between border areas as regards employment, i.e. the dependence of the Croatian population on employment in Slovenia, primarily in nearer community centres and other smaller ones, in which non-agrarian activities gradually developed after the Second World War. The main employment currents were, therefore, directed from the Croatian Medmurje and from the Varaždin plains towards Lendava, Ljutomer and Ormož.

The present-day characteristics of the frontier, undoubtedly, caused a number of problems, which have up till now been unknown to the inhabitants of these border territories, and which mainly occurred due to the formalities concerning the crossing of the border, the locations and the characteristics of the border crossings, infrastructure organization, trade currents etc. Because the difficulties, which have occurred, unfavourably influence the economic development of these borderlands, which are already by themselves considered lesser developed and in the demographic sense endangered areas, it is important to strive for the forming of the most "open" border possible. Only such a border will be likely to prevent the decrease in economic activities present up till now and enable an acceptable adaptability to new living conditions.